

פרק ששי – במה אשה

פרק זה עוסק בדיני יציאה בשבת עם בגדים ותכשיטים ושאר דברים הנצרכים לאדם, שיסוד האיסור הוא מלאכת הוצאה מרשות לרשות שבכללו איסור טלטול ארבע אמות ברשות הרבים, אלא שמן התורה אין איסור אלא בדברים המוגדרים כ'משא', אבל בגדים ותכשיטים מותר להוציא בדרך מלבוש, שמלבוש ותכשיט אינו 'משא'. אמנם, חכמים גזרו ואסרו להוציא אפילו דרך מלבוש דברים שיתכן שיבוא להסירם משום איזו סיבה, שמה כשיהיה הדבר בידו ישכן ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. ובפרק זה יבואר אלו מהם חשובים 'משא' והיוצא בהם חייב חטאת, ואלו אינם אסורים אלא מדברי חכמים, ואלו מותרים לכתחילה. עוד מבואר בפרק זה שיש מהתכשיטים שאסרו לצאת בהם אפילו בחצר, מחשש שמה יבואו להוציא לרשות הרבים.

משנה

המשנה שלפנינו מפרטת את מיני תכשיטי הנשים שאסרו חכמים לצאת בהם: **במה אשה יוצאה** – באלו תכשיטים מותרת אשה לצאת בשבת, ו**במה אינה יוצאה** – ובאלו תכשיטים גזרו חכמים שלא תצא בהם. מבארת המשנה, **לא תצא אשה אפילו לחצר, לא בחוטי צמר, ולא בחוטי פשתן, ולא בפרצופות שבראשה, שקולעת בזה שערותיה.** מוסיפה המשנה ואומרת: **ולא תמבול בהן** – באותן חוטים או רצועות, כשהן בראשה, משום חציצה, **עד שתתפרס** – שתתירם קצת ויהיו רפויים, כדי שיכנסו המים ביניהם לבין השיער. המשנה חוזרת לדין יציאת אשה בשבת: **ולא תצא בטופשת, הוא כמין ציץ המונח על המצח מאוזן לאוזן וציור א,** **ולא בסרפיטין,** מין תכשיט הכורכת על ראשה ויורד ותולה על שני לחייה (ציור ב), ואיסור היציאה בהן הוא **בזמן שאין תפורים לכיסוי שבראשה, שכיון שהם תכשיטים חשובים יש לחוש שמה תסירם מראשה כדי להראותם לחברותיה, ותבא להעבירם ארבע אמות ברשות הרבים, אבל כשהם תפורים לא חששו, שאין האשה מסירה את הכיסוי מראשה שהרי מתגלה כל שעה, ומותרת לצאת בהן.** **וכן לא תצא בקבול לרשות הרבים, אבל לחצר מותרת לצאת בו.** **ולא תצא בעיר של זהב** – תכשיט המחובר לבגדה כנגד הלב שמצויר בו כמין העיר ירושלים, **ולא בקטלא** – בגד רחב וחשוב שתולים על הצוואר, **ולא בנמים שבאפה, ולא בפתעת שאין עליה חותם** – אין בה צורה העשויה לחתום בה, אלא היא טבעת העשויה לנוי, **ולא בפתח שאינה נקובה התחובה בשבבה שבראשה לנוי.** מסיימת המשנה: **ואם יצאת לרשות הרבים באחד מכל הדברים האלו, אינה חייבת תפלת, משום שכל אלו תכשיטים הם, ומן התורה מותר לצאת בהם, אלא שחכמים גזרו שמה תסירם מעליה להראותם לחברותיה, ותשכח ותעבירם ארבע אמות ברשות הרבים.**

גמרא

שנינו במשנה שאסורה האשה לטבול בחוטין ורצועות עד שתפרס, משום חציצה. שואלת הגמרא: **מבילה, מאי דבר שמה** – מי הזכיר כאן את ענינה, שנחמט כן שנה כאן התנא דיני טבילה, הרי משנתו עוסקת בהלכות שבת, ומה ענין טבילה לכאן. משיבה הגמרא: **אמר רב נחמן בר יצחק, אמר רבה בר אבונה, 'מה פנים' קאמר** – כוונת המשנה לבאר את הטעם לכך שאסור לצאת בחוטים ורצועות אלו בשבת, כלומר, **מה פנים לא תצא אשה בשבת לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן, מפני שאמרו חכמים בימות החול לא תמבול בהן האשה עד שתתפרס,** משום חציצה, **וכיון דבחול לא תמבול בהן עד שתתפרס,** גזרו חכמים ש**בשבת לא תצא בהן, דילמא מיתרמי לה** – שמה תודמן לה **מבילה של מצוה,** להטהר מטומאתה, **ושריא להו** – ותתירם כדי שלא יחצצו, וחששו חכמים שמה תסירם לגמרי, ותשכח, **ואתא לאתווינהו** – ותבא להעבירם **ארבע אמות ברשות הרבים.**

לאחר שהתבאר שאסור לצאת בשבת בדבר שחוצץ בשעת הטבילה, מביאה הגמרא נידון בסוג מסוים של חוטים. מסתפקת הגמרא: **במה מיניה רב כהנא מרב** – שאל רב כהנא את רב, **הניי חלילתא** – שרשראות של חוטים חלולים וארוגים, הקלועים בשערה, **מאי** – האם יש בהם משום חציצה ואסורה לצאת בהם בשבת, או שאינם חוצצים, כיון שאי אפשר להדקן על השיער בחזקה, וכיון שאינה צריכה להסירם בשעת טבילה, מותרת לצאת בהם בשבת. פושטת הגמרא: **אמר ליה רב לרב כהנא, 'אריג' קאמר** – האם אתה שואלני על חוטים ארוגים, הלא הכלל בזה הוא **שכל שהוא אריג לא גזרו בו חכמים לצאת בו בשבת,** מפני שאינו חוצץ בטבילה, ואין חשש שתסירו.

מביאה הגמרא דעה הסוברת כרב: **איתמר גמי** – נאמרה עוד שמועה בבית המדרש בענין זה, **אמר רב הונא בריה דרב יהושע, כל שהוא אריג לא גזרו.** מביאה הגמרא גירסא אחרת בדבריו: **ואיכא דאמרי** – ויש שאמרו את השמועה ממנו באופן אחר, **שכך אמר רב הונא בריה דרב יהושע, חיוני לא חתוטי דלא קפדן עליהו** – ראיתי את אחיות, שאינן מקפידות להסיר את שרשראות החוטים משערותיהן בשעה שהן רוחצות להנאתן, ולמדתי מזה שאינם חוצצים בפני המים, ואין צורך להסירם בשעת טבילה, וממילא מותר לצאת בהם בשבת. מבררת הגמרא: **מאי איכא בין הך לישנא ובין הך לישנא** – מהו ההבדל בדין היוצא למעשה בין שתי הלשונות. מבארת הגמרא: **איכא ביניהו דמניין** – באופן שנטפנו והתלכלכו אותן שרשראות חוטים בטיט, **להך לישנא דאמר כל שהוא אריג לא גזרו בו, הני גמי אריג** – אף כשאותן שרשראות מלוכלכות בטיט, עדיין הן מין ארוג, ואין בהן משום חציצה, ומותר לצאת בהן בשבת. **ולקה לישנא דאמרת שהיתר היציאה הוא משום ענין הקפידא, שאין הנשים מקפידות להסירם בשעת רחיצתן, אם כן, ביין דמניין** – כיון ששרשראות אלו מלוכלכות, **מקפיד קפדא עליהו** – מקפידה האשה שלא לטבול בהן, כדי שלא יתלכלך גופה מהטיט הנימוח במים, ומסירה אותן, ואף שאין בהם חציצה, כיון שמכל מקום מסירתן קודם הטבילה, שייכת בהם הגזירה שמה תבוא לטלטלן ארבע אמות ברשות הרבים.

הגמרא מביאה משנה בדיני חציצה, וממנה יש ללמוד במה מותר לצאת בשבת: **תנן התם** – שנינו במסכת מקואות (פ"ט מ"א), **ואלו חוצצין בארם, חוטי צמר, וחוטי פשתן, והרצועות שבראשי הקנות הקטנות.** רבי יהודה אומר, **של צמר ושל שער אין חוצצין, מפני שהמים באין בהן, אבל של פשתן חוצצים.**

מבארת הגמרא את המשנה: **אמר רב הונא, וכו', 'בראשי הקנות' שנינו, כלומר, לשון 'בראשי הקנות' אינו אמור רק לגבי הרצועות, אלא לגבי כל הדברים המנויים במשנה, ואף לגבי חוטי צמר ופשתן, שהם חוצצים רק כשהם בראשי הקנות.**

מקשה הגמרא: **מתקף לה רב יוסף, למעוטי מאי** – איזה אופן בא רב הונא למעט, שאם החוטים אינם בראש הם אינם חוצצים, **אלימא למעוטי דצנאר** – אם נאמר שבא למעט באופן שהחוטים כרוכים בצואר שאינם חוצצים, עדיין יש לברר, **ודמאי** – באילו חוטים מדובר, **אלימא למעוטי חוטים דצמר הכרוכים בצואר,** שאינם חוצצים, הרי אי אפשר לומר כן, **השתא** – עתה, אפילו צמר הרך, כשהוא כרוך על גבי שיער הראש הקשה, מבואר במשנה שהוא מתהדק בחזקה וחוצצין, צמר הרך על גבי הצואר שהוא בשר רך, **מיבעיא** – וכי יש צורך לומר שחוצץ, והרי רך על גבי רך מתהדק יותר מרך על גבי קשה, ולכך, לא יתכן שרב הונא בא למעט חוט צמר שעל גבי הצואר שאינו חוצץ, **ואלא** אם תאמר שכונתו **למעוטי דחוטי פשתן,** שכשהם בצואר אינם חוצצים, גם כן יש להקשות, **השתא, קשה** – חוט פשתן על גבי קשה – שיער הראש, חוצצין, **קשה על גבי רך** – חוט פשתן על גבי הבשר, **מיבעיא** – וכי יש צורך לומר שחוצץ, והרי קשה על גבי רך מתהדק יותר מקשה על גבי קשה, ואם כן לא יתכן שרב הונא בא למעט שחוט פשתן שבצואר אינו חוצץ.

המשך ביאור למסכת שבת ליום חמישי עמ' א

1 מתרצת הגמרא: אֵלֶּא אָמַר רַב יוֹסֵף, באמת כוונת רב הונא שיש
2 למעט את כל מיני החוטים שבצואר, וְהֵיִינוּ טַעֲמָא דְרַב הוֹנָא, שאין
3 חוטים אלו חוצצים כשהם על גבי הצואר, לְפִי שְׂאִין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת
4 אֶת עַצְמָהּ בהידוק חוטים אלו שבצוארה, אלא קושרתן בריוח שיהיו
5 רפויים, ולכן אינם חוצצים.
6 אביי מקשה על דברי רב יוסף: אִיתִיבִיהּ אַבֵּי, שנינו בברייתא,
7 הַפְּנוֹת יוֹצְאוֹת בשבת בְּחוּטִין שְׂבָאֲזִיָּהּ, ואין חוששים שמא תסירם
8 מעליה ותעבירם ארבע אמות ברשות הרבים, ואף לטבילה אינה

9 צריכה להסירם מפני שאינם מהודקים, אֲכָל לֹא – אינן יוצאות
10 בַּחֲבָקִין – רצועות שְׂבָצוֹאֲרֵיהֶן, וטעם איסור היציאה בהן הוא משום
11 שהן חוצצות ומסירתן בשעת טבילה, ויש לחוש שמא תעבירם בידה
12 ארבע אמות ברשות הרבים. מקשה אביי, וְאִי אָמַרְתָּ – ואם תאמר
13 כדברי רב יוסף שאין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ, חֲבָקִין שְׂבָצוֹאֲרֵיהֶן אִמָּאִי
14 לֹא – מדוע אינה יוצאת בהן, והרי כיון שאינה מהדקתן כדי שלא
15 תחנק, אינם חוצצים.
16 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא,

שמונת לחולה לצאת בקמיע מומחה, כיון שהוא תכשיט עבדו, וכאחד מבגדיו.
אביי מפרש באופן אחר: אלא אמר רב יהודה משמיה דאביי, 'טוטפת' היא אפוזיינו – תכשיט של זהב המונח על המצח. ומביאה הגמרא סיעה לכך מברייתא: תניא נמי הכי, יוצאה אשה בסבכה ו-כיסוי ראשו המונח, ובמזמרת ובסריטין הקבועין בה, כיון שבודאי לא תסירה כדי להראות לחברתה, שאינה רוצה לגלות שערותיה. הרי מבואר כאן שהטוטפת קבועה בסבכה, ומוכח שהכוונה לאפוזיינו, שהיה דרכן לקבוע תכשיט זה בסבכה ולא 'זומרתא דקטיפתא'.
ממשיכה הגמרא ומבארת: איזו היא טוטפת ואיזו סריטין, המזכרים במשנתנו ובברייתא. אמר רבי אבהו, טוטפת היא המזמרת לה על מצחה מאזן לאזן כמין ציצית, וסריטין הם תכשיטים שהאשה כורכתם על ראשה וקצוותיהם הם המניעין לה עד לחייה ותולים מכאן ומכאן. מפרש רב הונא ממה הם עשויות: אמר רב הונא, עניות עושים אותן ו-הסריטין של מיני צבעונין, עשירות עושים אותן של כסף ושל זהב.
שנינו במשנתנו: ולא ככבול לרשות הרבים. הגמרא מבררת מהו כבול השני במשנתנו שאסור לצאת בו לרשות הרבים: אמר רבי ינאי, יש שני דברים המכונים 'כבול', וכבול זה המזכיר במשנה, איני יודע מהו – לאיזה מהם כוונת המשנה, אי כבול דעבדא תנן – האם כוונת המשנה לחותם שעושים לעבד בכסותו לסימן שהוא עבד, וכן לשפחה שבה מדברת המשנה, אבל כיפה של צמר – כמין כובע שתחת הסבכה, שהאשה מתקשטת בו, ואף הוא נקרא כבול, שפיר דמי – מותרת לצאת בה לרשות הרבים, ולא חששו שמא תסירנה להראות לחברתה, כיון שאם תסירנה יתגלו שערותיה, או דילמא, כיפה של צמר הוא 'כבול' דתנן – ששנינו במשנתנו שלא תצא בה, וגורו חכמים שלא תצא בה מפני שיכולה היא להוציאה מתחת הסבכה בלא לגלות שערותיה, וכל שכן כבולא דעבדא שאסורה לצאת בו.
פושטת הגמרא: אמר רבי אבהו, מסתברא כמאן דאמר כיפה של צמר תנן, ובה אסרה משנתנו לצאת לרשות הרבים, וכל שכן כבולא דעבדא. ומביא רבי אבהו ראייה לדבריו מברייתא: ותניא נמי הכי, יוצאה אשה ככבול וכאיסטמא ויתבאר להלן להצטרף, שתכשיטים אלו אסרו חכמים רק ברשות הרבים. רבי שמעון בן אלעזר אומר, יוצאת אשה אף ככבול לרשות הרבים, ולא רק לחצר, לפי שלא גזרו בזה חכמים כלל. ומבארת הברייתא את טעמה: כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר, כל תכשיט שהוא מונח למטה מן השבכה המכסה את ראשה, יוצאין בו, לפי שלא גזרו חכמים שמא תסירנה האשה, מאחר שחוששת לגילוי שערותיה, וכל תכשיט שהוא מונח למעלה מן השבכה, אין יוצאין בו. ומכך שאמר רבי שמעון בן אלעזר שיוצאת ככבול ונתן כלל זה לבאר אימתי יוצאת, מוכח שפירוש כבול הוא כיפה של צמר, שהיא למטה מן השבכה, שאילו לגבי חותם של עבד אין שייך כלל זה, שהרי אין מקומו על יד השבכה.
מבררת הגמרא: מאי 'איסטמא' המוזכרת בברייתא. מבאר רבי אבהו: אמר רבי אבהו, ביזויני. מבררת הגמרא: מאי ביזויני, מבאר אביי: אמר אביי אמר רב, כלאי פרוחי – מצנפת קטנה שהאשה אוגדת בה שערות קטנות שיוצאות ופרוחות חוץ לקישרי קליעת שערותיה כדי לכסותן.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת דינים שונים ב'איסטמא': תנו רבנן בברייתא, שלשה דברים נאמרו באיסטמא. א. אין בה משום כלאים, כיון שעשויה מלבד, והיינו צמר ופשתן כבושים, ואילו איסור כלאים הוא רק בבגד העשוי מחוטים טוויים. ב. ואינה מטמאה בגנעים – אין נוהג בה דין צרעת בגדים, כיון שאף נגעים נוהגים רק בבגד מחוטים טוויים. ג. ואין יוצאין בה לרשות הרבים בשבת, וכמו ששנינו לעיל. משום רבי שמעון אומר דבר רביעי, שאף

הבא בקמל'א עסקינו – הבריייתא שאוסרת לצאת בחבקין, כוונתה לבגד שהיתה קושרת לצוארה ברצועות רחבות וחלקות שאינן מזיקות לה כשמהדקת אותן לצוארה, דאשה חונקת את עצמה בה כדי שיהא בשרה בולט, דניחא לה – כיון שרצונה שתראה ככעלת פשר, ולכן אסורה לצאת בהם, שהרי צריכה להסירם בשעת טבילה, ואפשר שתשכח ותעבירם ארבע אמות ברשות הרבים.
הגמרא חוזרת לדון בדברי המשנה במסכת מקואות שהובאה לעיל: שנינו במשנה, ואלו חוצצים באדם, חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שבראשיהם. רבי יהודה אומר, של צמר ושל שער אין חוצצין, מפני שהמים באין בהן.
אומרת הגמרא: אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה כרבי יהודה בחוטי שער, שאינן חוצצים.
מקשה אביי: אמר ליה אביי לרב יוסף, 'הלכה' – מכך שיש צורך לפסוק הלכה כרבי יהודה בחוטי שיער, מפלל דפליגי – משמע שיש בזה מחלוקת, ותנא קמא סובר שחוטי שיער חוצצים, וקשה, שהרי תנא קמא לא דיבר כלל בחוטי שיער, ויתכן שמודה לרבי יהודה שאינם מתהדקים על גבי שיער ואינם חוצצים. וכן תימא, שאכן מוכח שתנא קמא חולק בזה ומשום דאי לא דשמעיה מתנא קמא דאריי' בחוטי שער, איהו נמי לא הוה מיידי – שאם לא היה רבי יהודה שומע מתנא קמא שהוא עוסק אף בחוטי שיער, אף הוא לא היה אומר דעתו בזה, ומכך שאמר רבי יהודה שחוטי שיער אינם חוצצים, מוכח שתנא קמא סובר שהם חוצצים. דוחה אביי: אין זו ראייה מוכרחת, ודילמא, מה שהזכיר רבי יהודה את דעתו בחוטי שיער אינו מפני שתנא קמא חולק בזה, אלא אדרבה משום שאינו חולק בחוטי שיער, ובדרך 'כשם' קאמר להו, כלומר, שאמר רבי יהודה לחכמים החולקים עליו, כי הכי דמוריתו לי – כשם שאתם מודים לי בחוטי שער, שאינם חוצצים, אודו לי נמי בחוטי צמר – תודו לי גם בחוטי צמר, שאינם חוצצים.
מביאה הגמרא ראייה לדברי אביי: איתמר – אכן כך נאמר בבית המדרש, אמר רב נחמן אמר שמואל, מודים חכמים לרבי יהודה בחוטי שער, שאינם חוצצים.
מביאה הגמרא סיעה לדברי אביי ושמואל מברייתא: תניא נמי הכי, חוטי צמר חוצצין, חוטי שער אין חוצצין, רבי יהודה אומר, של צמר ושל שער אין חוצצין, הרי שחוטי שיער אינם חוצצים אף לדעת תנא קמא.
הגמרא מוסיפה לסייע לאביי אף ממשנה: אמר רב נחמן בר יצחק, מתניתין נמי דיקא – גם מהמשנה להלן (סד) יש לדייק בדברי אביי, דקתני, יוצאה אשה בחוטי שער, שקולעת בהן שיערה, בין אם חוטי השער הן משלה בין משל חברתה, ומשמע שדווקא בחוטי שיער מותר לה לצאת, משום שאין חוצצים ואין חשש שתסירם, אך לא בחוטי צמר, ויש לברר, מני – כדעת מי שנויה המשנה, אילימא כרבי יהודה, הרי הוא סובר שאפילו חוטי צמר נמי אינן חוצצים, ומדוע מותרת לצאת רק בחוטי שיער ולא בחוטי צמר, אלא לאו – אלא ודאי, משנה זו שאסרה לצאת בחוטי צמר כדעת רבנן היא, ומכל מקום התירה לצאת בחוטי שער, שמע מינה – מוכח מהמשנה דבחוטי שער לא פליגי – אין חכמים חולקים על רבי יהודה, אלא מודים שאינם חוצצים, ולכן רשאית לצאת בהם. מסיקה הגמרא: אכן שמע מינה.
שנינו במשנה: 'לא תצא אשה וכו' ולא בטוטפת' ולא בסריטין. הגמרא מבררת מהם טוטפת וסריטין השנויים במשנתנו. מבררת הגמרא: מאי טוטפת. מבאר רב יוסף: אמר רב יוסף, חונקתא דקמיתפתא – קשר הקוטף, כלומר, קשר של מיני עשבים ידועים המועיל לרפואת עין הרע שתולים בצואר בכדי למנוע ולקוטפה שלא תשלוט.
מקשה אביי: אמר ליה אביי לרב יוסף, אם כן שמועיל הדבר לרפואת עין הרע, מדוע אסרו חכמים לצאת בזה בשבת, ותתני – תהא נחשבת כקמיע מומחה – כתב הנעשה על ידי מומחה לצורך רפואה ונושאו החולה על גופו, ותתתרי – ותותר לצאת בו, ומן הטעם